

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΠΟΥ ΠΡΟΗΓΕΙΤΑΙ : Αριστοτέλους, Πολιτικά 1263b36-37

«Κανείς, νομίζω, δεν έχει αμφιβολία ότι είναι υποχρέωση του νομοθέτη να ασχοληθεί πολύ σοβαρά με το θέμα της παιδείας των νέων· είναι κάτι που αν παραμεληθεί στις πόλεις, βλάπτει πριν απ' όλα το ίδιο το πολίτευμά τους, αφού οι νέοι πρέπει να παίρνουν μόρφωση ταιριαστή με το πολίτευμα της πόλης τους. ... Έπειτα, η κάθε τέχνη προϋποθέτει κάποια προπαιδεία και κάποια άσκηση, αν είναι να φτάσει κάποτε κανείς να κάνει τις εργασίες αυτής της τέχνης· το ίδιο όμως ισχύει και για τις πράξεις της αρετής. Καθώς, εξάλλου, οι πολίτες μιας πόλης έχουν να επιτελέσουν σαν σύνολο έναν σκοπό, είναι φανερό ότι και η παιδεία πρέπει να είναι μία και η ίδια για όλους, και η φροντίδα γι' αυτήν πρέπει να ανήκει στο δημόσιο και όχι να αφήνεται στην ατομική πρωτοβουλία, όπως γίνεται σήμερα, που ο κάθε γονιός φροντίζει ιδιωτικά τα παιδιά του, διδάσκοντάς τους τους κλάδους της γνώσης που ο ίδιος θεωρεί ενδεδειγμένους. Για την επίτευξη ενός στόχου που είναι κοινός για όλους, κοινή πρέπει να είναι και η άσκηση. Και, φυσικά, κανείς πολίτης δεν πρέπει να πιστεύει ότι ανήκει στον εαυτό του, αλλά, αντίθετα, ότι όλοι οι πολίτες ανήκουν στην πόλη· ο καθένας δεν είναι παρά ένα μέρος της πόλης, και η φροντίδα για το κάθε ξεχωριστό μέρος πρέπει να γίνεται σε απόλυτο συνταίριασμα με τη φροντίδα για το σύνολο. Από την άποψη αυτή μόνο επαίνους θα πρέπει να έχει κανείς να πει για τους Λακεδαιμονίους, που και μεγάλο ζήλο δείχνουν για την αγωγή των παιδιών τους και την αγωγή αυτή την κάνουν με ένα δημόσιο, κοινό για όλους σύστημα».

Αιτίες δημόσιας και από τον νομοθέτη ρυθμισμένης παιδείας

A) Αφενός, όπως προειπώθηκε, ο σκοπός της πόλης είναι ένας και κοινός (η ευδαιμονία του συνόλου), άρα, εφόσον η παιδεία αποτελεί μέσον για αυτόν τον σκοπό, πρέπει να είναι κοινή· δεδομένου, λοιπόν, ότι η πόλη έχει έναν και μόνο σκοπό, να εξασφαλίσει την αυτάρκεια και την ευδαιμονία, είναι προφανές ότι και η παιδεία που θα υπηρετήσει αυτόν τον σκοπό πρέπει να είναι μία και ίδια για όλους.

Από την άποψη αυτή, όσα ισχύουν στην εποχή του Αριστοτέλη αποτελούν παράδειγμα προς αποφυγή. Σήμερα, λέει ο φιλόσοφος, ο καθένας παρέχει ιδιωτική εκπαίδευση στα παιδιά του και τά διδάσκει ό,τι νομίζει ο ίδιος σωστό. Αυτό όμως κρίνεται ως απαράδεκτο, αφού τα πράγματα που ενδιαφέρουν την κοινότητα πρέπει να ασκούνται από κοινού.

B) Εξάλλου ο πολίτης είναι «μόριον» της πόλης, και δεν ανήκει στον εαυτό του. Επομένως, η ηθικο-πολιτική και νοητική του διάπλαση, εν ολίγοις η παιδεία του, πρέπει να αποβλέπει στο σύνολο και να συμορφώνεται προς τις ανάγκες και σκοποθεσίες αυτού. Όταν, λοιπόν, κάποιος με την διαδικασία της αγωγής φροντίζει τον εαυτό του, οφείλει να αποβλέπει προς το σύνολο (την πόλη) και να ρυθμίζει τις ενέργειές του σύμφωνα με τις ανάγκες και τις σκοποθεσίες της τελευταίας.

Γ) Αφετέρου, ο δημόσιος και ρυθμισμένος από τον νομοθέτη χαρακτήρας της παιδείας επιβάλλεται και για τον εξής λόγο : Η κοινή παιδεία, ρυθμισμένη από τον νομοθέτη, διαμορφώνει το πολιτικό ήθος των πολιτών και στερεώνει και ασφαρίζει το πολίτευμα· δηλαδή, η τέτοιου είδους παιδεία γαλουχεί κάθε φορά τις νέες γενιές πολιτών με το ίδιο ηθικό-πολιτικό φρόνημα, με αποτέλεσμα --ακόμα και αν αλλάζουν οι γενεές των νέων ανθρώπων στην αδιάλειπτη ροή του χρόνου-- να επικρατεί διαρκώς το ίδιο πολίτευμα και να υπάρχει εσωτερική πολιτική και κοινωνική ηρεμία.

Με άλλα λόγια το πολιτικό ήθος δεν διατηρεί και δεν διασώζει απλώς, αλλά και δημιουργεί το αντίστοιχο πολίτευμα. Αυτό σημαίνει

πως η αγωγή των νέων οφείλει να αποσκοπεί στη διαμόρφωση του ήθους εκείνου που θα στερεώσει, θα θωρακίσει και θα διατηρήσει το υπάρχον πολίτευμα.

Επομένως, έχουμε μια αμφίδρομη κίνηση : Το ήθος γεννά και διατηρεί το αντίστοιχο πολίτευμα. Και αντιστρόφως, το πολίτευμα παρέχει εκείνη την αγωγή, η οποία θα διαμορφώσει το αντίστοιχο προς αυτό ήθος.

Προπαιδεία αρετής-τέχνης

Σίγουρα η παιδεία πρέπει ως στόχο της να έχει την αρετή· άρα, απαιτείται εκπαίδευση και κατάλληλη άσκηση, όπως και κάθε τέχνη.

Το επιχείρημα αυτό του Αριστοτέλη έχει γενικότερο χαρακτήρα, αφού δεν επικεντρώνεται στην διαμόρφωση και προπαιδεία μόνο του ηθικοπολιτικού ήθους, αλλά επεκτείνεται στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στην επίδοση σε πρακτικές δραστηριότητες και στην ατομική αρετή.

Δηλαδή, όποιοι και να είναι οι στόχοι της παιδείας (αρετή, τέχνες, κλπ.), απαιτείται εκπαίδευση και άσκηση.

ΚΕΙΜΕΝΟ 11^{ης} ΕΝΟΤΗΤΑΣ

Δομή :

A. Τα θέματα της παιδείας πρέπει να ρυθμίζονται νομοθετικά. Η παρεχόμενη παιδεία πρέπει να είναι ίδια για όλους. [απόρροια του προηγούμενου αποσπάσματος].

B. Προβληματισμός Αριστοτέλη για το περιεχόμενο και την στοχοθεσία της δημόσιας και ρυθμισμένης από τον νομοθέτη παιδείας βάσει και της επικρατούσας αντίληψης στην εποχή του (ηθική διάπλαση; πρακτικές-χρήσιμες γνώσεις; ή περιττές-διανοητικές γνώσεις;)

Γ. Η πρόταση του Αριστοτέλη είναι η εξής : Ηθική και πολιτική διαπαιδαγώγηση των πολιτών μέσω της δημόσιας παιδείας. Από τα χρήσιμα και αναγκαία πρέπει να διδάσκονται μόνο όσα ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και όσα δεν είναι ευτελή, ώστε να σταθούν εμπόδιο στην κατάκτηση της αρετής, αλλά επίσης και όσα τούς είναι απαραίτητα όταν θα γίνουν πολίτες.

Σύγχυση σχετικά με παιδεία των νέων

Υπάρχει λοιπόν, συμφωνία σχετικά με την ανάγκη : Να θεσπισθούν νόμοι για την παιδεία, και να έχει αυτή δημόσιο και όχι ιδιωτικό χαρακτήρα.

Ωστόσο ανακύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα, που δεν πρέπει να διαφύγουν την προσοχή μας : **α)** Ποιοί θα είναι οι στόχοι της εκπαίδευσης, και **β)** ποιά θα είναι τα αντικείμενα που θα διδαχθούν, η “**διδασκτέα ύλη**” (το περιεχόμενο της παιδείας);

Δηλαδή, τί πρέπει να διδάσκονται οι νέοι (χρήσιμα, περιττά ή καλλιέργεια ήθους) αλλά και ποιό πρέπει να είναι το θέμα του προσανατολισμού των επιδιώξεων : η εκπαίδευση τελικά θα κατατείνει στην ανάπτυξη της νόησής τους ή στην καλλιέργεια του ήθους τους;

Αν επιχειρήσει κανείς να δώσει απάντηση με βάση τα ισχύοντα στις μέρες μας, παρατηρεί ο Αριστοτέλης, θα περιέλθει ασφαλώς σε κατάσταση σύγχυσης. Δεν θα είναι σε θέση να αποφανθεί **α)** αν πρέπει να αποκτηθούν οι γνώσεις οι πρακτικές και χρήσιμες για την ζωή (“**τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον**”), ή **β)** αν πρέπει να επιδιωχθεί η κατάκτηση της αρετής (“**τείνοντα πρὸς ἀρετήν**”), ή τέλος, **γ)** αν πρέπει απλώς να αναζητηθεί η αύξηση των γνώσεων (“**τὰ περιττά**”). Και η βασική αιτία της σύγχυσης είναι ότι όλες οι γνώμες και οι εκδοχές έχουν τους υποστηρικτές τους.

Σύγχυση σχετικά και με την αρετή

Δυσκολίες υπάρχουν όμως και με την αρετή. Δεν τιμούν όλοι την ίδια αρετή, πράγμα που σημαίνει ότι με την λέξη αυτή δεν εννοούν όλοι το ίδιο πράγμα.

Όταν όμως υπάρχουν διαφωνίες σχετικά με το τι είναι αρετή, είναι φυσικό να υπάρχουν διαφοροποιήσεις και ως προς τον τρόπο, με τον οποίο αυτή πρέπει να ασκηθεί. Οι Σπαρτιάτες, για παράδειγμα, λέγοντας αρετή, εννοούσαν την ανδρεία και γενικότερα τις πολεμικές τέχνες-επιδόσεις, δηλαδή είχαν μια περιορισμένη και αποσπασματική αντίληψη για αυτήν.

Για να αποφανθεί κανείς εύστοχα σχετικά με την αρετή και για να δώσει μια σωστή συμβουλή σε κάποιον για τό πώς να την αποκτήσει, πρέπει οπωσδήποτε να ξέρει προηγουμένως για ποιο πράγμα μιλάει, με άλλα λόγια να γνωρίζει τί είναι η αρετή. Αυτό υποστηρίζει ο Σωκράτης στον πλατωνικό **Λάχητα**.

Πρόταση του Αριστοτέλη ως προς διδακτέα ύλη και στόχους

A) Ως συνήθως ο Αριστοτέλης ακολουθεί την μέση οδό. **Κατά τον φιλόσοφο βασικός πυρήνας της παιδείας πρέπει να είναι η ηθική και η πολιτική διαπαιδαγώγηση.**

Ο Αριστοτέλης θεωρεί πως μία ευνομούμενη πολιτεία έχει διαμορφώσει ένα νομοθετικό πλαίσιο που ωθεί τους πολίτες στην αρετή· και μάλιστα ότι οι νόμοι αυτοί πρέπει να είναι απλοί, αφαιρετικοί, λακωνικοί. Η αρετή του πολίτη πλάθεται στις καθημερινές του ασχολίες και από τον χαρακτήρα αυτών οι οποίοι τον εκπαιδεύουν. Οι πολλοί και ακριβείς νόμοι είναι απόδειξη ότι η πόλη διοικείται λάθος, καθότι οι πολίτες αναγκάζονται να θεσπίσουν πολλούς νόμους για να θέσουν φραγμούς στα αδικήματα. Στόχος, όμως, πρέπει να είναι όχι η πολυνομία, αλλά το δίκαιο να εγγραφεί στην ψυχή των πολιτών.

Όσοι πολίτες έχουν ανατραφεί κακώς, θα παραβούν ακόμα και τους καταγεγραμμένους με ακρίβεια νόμους· αντίθετα, όσοι διαπαιδαγωγηθούν ορθά, θα υπακούσουν και στους απλώς κείμενους νόμους.

Η όλη αυτή σκέψη έχει ως στόχο όχι πώς θα τιμωρηθεί ο υποπίπτων σε αδικήμα, αλλά πώς θα γίνουν όλοι οι πολίτες ενάρετοι και πώς θα αποφεύγουν πράξεις αξιόποινες.

Άρα, η δημόσια και ρυθμισμένη από τον νομοθέτη παιδεία θα πρέπει να έχει ως στόχο της την διαμόρφωση χρηστών πολιτών, ώστε να αποφεύγουν τα αδικήματα και ως εκ τούτου δεν θα υπάρξει ανάγκη πολυνομίας.

Επίσης, είναι ολοφάνερο ότι ο Αριστοτέλης βλέποντάς τα όλα υπό το πρίσμα του σκοπού της πόλεως θεωρεί ότι η παιδεία πρέπει να καλλιεργεί τον πολίτη ώστε να είναι ηθικός και χρηστός και έχοντας ελεύθερη δημοκρατική συνείδηση.

B) Δεν πρέπει όμως να παραμελούμε το χρήσιμο, όπως εξηγεί, (*δει διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον*)· γιατί, υπάρχουν και τα πρακτικά, τα χρήσιμα γνωστικά αντικείμενα, που οφείλουν να απασχολήσουν όποιον στοχάζεται με θέμα την εκπαίδευση των νέων.

Αυτά ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρούνται αυτοσκοπός, αλλά να περιορίζεται η χρησιμότητά τους στην άσκηση των αυριανών καθηκόντων τους ως πολίτες.

Δηλαδή, κατά τον φιλόσοφο, στα χρήσιμα γνωστικά αντικείμενα συγκαταλέγονται όσα είναι απολύτως αναγκαία και αυτά οι νέοι πρέπει να τά διδαχτούν, π.χ. ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά, κ.λπ., διότι είναι γνώσεις που εξελίσσονται σε απαραίτητες ικανότητες για τις συναλλαγές και για την άσκηση του δημοσίου καθήκοντος ως αυριανοί πολίτες.

Το χρήσιμο όμως είναι μόνο μέσο για τον σκοπό. Τον Αριστοτέλη, επειδή τον ενδιαφέρει ο σκοπός της πόλεως, προτείνει την χρησιμότητα κάποιων γνώσεων στους πολίτες, ώστε να εξυπηρετηθεί ο σκοπός της πόλεως.

Γ) Δεν είναι όλα τα χρήσιμα κατάλληλα για διδασκαλία, όπως τονίζει ο Αριστοτέλης. Είναι μόνο όσα ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους, και όχι οι ασχολίες των ανελεύθερων (**ὅτι δὲ οὐ πάντα.... ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνανσον**). Αυτές οι τελευταίες δεν επιτρέπεται να ενταχθούν στο πρόγραμμα διδασκαλίας των νέων.

Οι ασχολίες, που ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και με τις οποίες οι νέοι πρέπει να ασχοληθούν, είναι όσες δεν θα τὸν κάνουν άξεστο και αγροίκο (**μὴ βάνανσον**).

Η λέξη **βάνανσος** (= αγροίκος, άξεστος) χαρακτήριζε τις κατασκευαστικές τέχνες και τις χειρωνακτικές εργασίες και είναι φορτισμένη με τις αρνητικές υποδηλώσεις της καταισχύνης και της περιφρόνησης. Οι βάνανσες τέχνες θεωρούνταν ταυτόχρονα και ανελεύθερες, επειδή ασκούνταν από δούλους, άρα κρίνονταν ασυμβίβαστες με την κοινωνική υπόσταση και το ήθος ενός ελεύθερου ανθρώπου. Επομένως, απορρίπτονται από τον φιλόσοφο για το πρόγραμμα εκπαίδευσης, καθώς θα εμποδίσουν την χρήση και άσκηση της αρετής (**βάνανσον δ' ἔργον εἶναι ...ἢ τὴν διάνοιαν**).

ΕΠΙΜΕΤΡΟ : Τελεολογική θεώρηση της Παιδείας

Για μία ακόμη φορά κατανοούμε πως η εξέταση και η θεώρηση της παιδείας μέσα σε ένα πολιτικό μόρφωμα δεν είναι για τον Αριστοτέλη απλή θεωρητική ενασχόληση· έχει άμεση σχέση με τον σκοπό της πόλεως, συνδέεται στενά με αυτόν, επομένως μπορούμε να κατανοήσουμε την *τελεολογική θεώρηση της παιδείας* εκ μέρους του φιλοσόφου.

Σκοπός της πόλεως είναι η αυτάρκεια, ώστε να προσφέρει στους πολίτες ό,τι αυτοί χρειάζονται για να ευτυχήσουν. Αυτό όμως για να επιτευχθεί, θα πρέπει να καταμεριστούν ορθά οι εργασίες-λειτουργίες του πολίτη μέσα στο σύνολο, δηλαδή ο καθένας να γνωρίζει τον ρόλο του και την λειτουργία του. Για να γίνουν όμως αυτά, θα πρέπει η πόλη και οι άνθρωποί της να λειτουργούν συλλογικά, σαν ένα σώμα.

Για να λειτουργήσει όμως το σύνολο σαν ένας φορέας, σαν ένα σώμα, μέσα στο οποίο ο καθένας θα ξέρει τον ρόλο του, θα ασκούν όλοι μαζί την πολιτική εξουσία και θα επιτυγχάνεται η ευτυχία του συνόλου, θα πρέπει να υπάρχει μία δημόσια και ρυθμισμένη από τον νομοθέτη παιδεία.

Μέσω αυτής θα διαμορφωθεί : 1. Μία ενιαία πολιτική συνείδηση (ενιαίο πολιτικό ήθος), ώστε να διασφαλίζεται το πολίτευμα, 2. μία ενιαία ηθική συνείδηση (κοινές ηθικές αρχές), ώστε η ηθική της πόλης να είναι και ηθική του κάθε ατόμου, 3. μία ενιαία κοινωνική συνείδηση, ώστε ο άνθρωπος να καταλάβει αφενός ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του συνόλου, αφετέρου ότι πρωταρχικό στοιχείο για την ευδαιμονία των πολιτών μέσα στην πόλη αποτελεί η ενότητά της, και τέλος ότι ο σκοπός της πόλεως ταυτίζεται με τον σκοπό κάθε πολίτη.

Μόνο μέσω της παιδείας, που θα είναι κοινή και ρυθμισμένη από τον νομοθέτη, θα μπορέσουν να επιτευχθούν όλα αυτά, ώστε να επιτευχθεί και ο σκοπός της πόλεως.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

A3. Για ποιούς λόγους είναι δύσκολο, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, να υπάρξει μια κοινή αντίληψη για την ενδεδειγμένη παιδεία που πρέπει να έχουν οι νέοι;

Υπάρχει λοιπόν, συμφωνία σχετικά με την ανάγκη : Να θεσπισθούν νόμοι για την παιδεία, και να έχει αυτή δημόσιο και όχι ιδιωτικό χαρακτήρα.

Ωστόσο ανακύπτουν τα ακόλουθα ερωτήματα, που δεν πρέπει να διαφύγουν την προσοχή μας : α) Ποιοί θα είναι *οι στόχοι της εκπαίδευσης*, και β) ποιά θα είναι τα αντικείμενα που θα διδαχθούν, η «*διδασκτέα ύλη*» (το περιεχόμενο της παιδείας);

Αν επιχειρήσει κανείς να δώσει απάντηση με βάση τα ισχύοντα στις μέρες μας, παρατηρεί ο Αριστοτέλης, θα περιέλθει ασφαλώς σε κατάσταση σύγχυσης. Δεν θα είναι σε θέση να αποφανθεί α) αν πρέπει να αποκτηθούν οι γνώσεις οι πρακτικές και χρήσιμες για την ζωή («*τά χρήσιμα πρὸς τὸν βίον*»), ή β) αν πρέπει να επιδιωχθεί η κατάκτηση της αρετής («*τείνοντα πρὸς ἀρετήν*»), ή τέλος, γ) αν πρέπει απλώς να αναζητηθεί η αύξηση των γνώσεων («*τά περιττά*»). Και η βασική αιτία της σύγχυσης είναι ότι όλες οι γνώμες και οι εκδοχές έχουν τους υποστηρικτές τους.

A4. Αφού στην πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος ο Αριστοτέλης καταγράφει πιθανές εκπαιδευτικές εκδοχές, στην δεύτερη παράγραφο καταθέτει ορισμένες δικές του προτάσεις. Ποιές είναι αυτές;

Ως συνήθως ο Αριστοτέλης ακολουθεί *την μέση οδό*. Κατά τον φιλόσοφο βασικός πυρήνας της παιδείας πρέπει να είναι *η ηθική και η πολιτική διαπαιδαγώγηση*.

Άρα, η δημόσια και ρυθμισμένη από τον νομοθέτη παιδεία θα πρέπει να έχει ως στόχο της την διαμόρφωση χρηστών πολιτών, ώστε να αποφεύγουν τα αδικήματα και ως εκ τούτου δεν θα υπάρχει ανάγκη πολυνομίας

Δεν πρέπει όμως να παραμελούμε το χρήσιμο, όπως εξηγεί, («*δεῖ διδάσκεσθαι τῶν χρησίμων, οὐκ ἄδηλον*»): γιατί, υπάρχουν και *τα πρακτικά, τα χρήσιμα γνωστικά αντικείμενα*, που οφείλουν να απασχολήσουν όποιον στοχάζεται με θέμα την εκπαίδευση των νέων.

Αυτά ωστόσο δεν θα πρέπει να θεωρούνται αυτοσκοπός, αλλά να περιορίζεται η χρησιμότητά τους στην άσκηση των αυριανών καθηκόντων τους ως πολίτες.

Δηλαδή, κατά τον φιλόσοφο, στα χρήσιμα γνωστικά αντικείμενα συγκαταλέγονται όσα είναι απολύτως αναγκαία και αυτά οι νέοι πρέπει να τὰ διδαχθούν, π.χ. ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά, κ.λπ., διότι είναι γνώσεις που εξελίσσονται σε απαραίτητες ικανότητες για τις συναλλαγές και για την άσκηση του δημοσίου καθήκοντος ως αυριανοί πολίτες.

Δεν είναι όλα τα χρήσιμα κατάλληλα για διδασκαλία, όπως τονίζει ο Αριστοτέλης. Είναι μόνο όσα ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους, και όχι οι ασχολίες των ανελεύθερων («*ὅτι δὲ οὐ πάντα.... ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάνουσον*»). Αυτές οι τελευταίες δεν επιτρέπεται να ενταχθούν στο πρόγραμμα διδασκαλίας των νέων.

Οι ασχολίες, που ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους και με τις οποίες οι νέοι πρέπει να ασχοληθούν, είναι όσες δεν θα τὸν κάνουν άξεστο και αγροίκο (μὴ βάνουσον).

Η λέξη *βάνουσος* (= αγροίκος, άξεστος) χαρακτήριζε τις κατασκευαστικές τέχνες και τις χειρωνακτικές εργασίες και είναι φορτισμένη με τις αρνητικές υποδηλώσεις της καταισχύνης και της περιφρόνησης.

B2. Επειδή ο φιλόσοφος θεωρεί καθοριστικό το τέλος του εκπαιδευτικού συστήματος, την απώτερη στόχευσή του, ξεκινά την προσέγγισή του με αυτό. Τα ενδεχόμενα τέλη της εκπαίδευσης έχουν χαρακτήρα πρόσκαιρο και τοπικό (ελληνικό, αθηναϊκό) ή διαχρονικό και υπερτοπικό;

Για τον Αριστοτέλη η εκπαίδευση των νέων έχει άμεση σχέση με τον σκοπό της πόλεως, συνδέεται στενά με αυτόν, επομένως μπορούμε να κατανοήσουμε την *τελεολογική θεώρηση της παιδείας* εκ μέρους του φιλοσόφου.

Σκοπός της πόλεως είναι η αυτάρκεια, ώστε να προσφέρει στους πολίτες ό,τι αυτοί χρειάζονται για να ευτυχήσουν. Αυτό όμως για να επιτευχθεί, θα πρέπει να καταμεριστούν ορθά οι εργασίες-λειτουργίες του πολίτη μέσα στο σύνολο, δηλαδή ο καθένας να γνωρίζει τον ρόλο του και την λειτουργία του. Για να γίνουν όμως αυτά, θα πρέπει η πόλη και οι άνθρωποί της να λειτουργούν συλλογικά, σαν ένα σώμα.

Για να λειτουργήσει όμως το σύνολο σαν ένας φορέας, σαν ένα σώμα, μέσα στο οποίο ο καθένας θα ξέρει τον ρόλο του, θα ασκούν όλοι μαζί την πολιτική εξουσία και θα επιτυγχάνεται η ευτυχία του συνόλου, θα πρέπει να υπάρχει μία δημόσια και ρυθμισμένη από τον νομοθέτη παιδεία.

Μέσω αυτής θα διαμορφωθεί : 1. Μία ενιαία πολιτική συνείδηση (ενιαίο πολιτικό ήθος), ώστε να διασφαλίζεται το πολίτευμα, 2. μία ενιαία ηθική συνείδηση (κοινές ηθικές αρχές), ώστε η ηθική της πόλης να είναι και ηθική του κάθε ατόμου, 3. μία ενιαία κοινωνική συνείδηση, ώστε ο άνθρωπος να καταλάβει αφενός ότι αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του συνόλου, αφετέρου ότι πρωταρχικό στοιχείο για την ευδαιμονία των πολιτών μέσα στην πόλη αποτελεί η ενότητά της, και τέλος ότι ο σκοπός της πόλεως ταυτίζεται με τον σκοπό κάθε πολίτη.

Άρα κατανοούμε ότι η εξέταση του Αριστοτέλη δεν είναι ούτε πρόσκαιρη ούτε τοπικιστική, αλλά καταλήγει πανανθρώπινη και διαχρονική.

Γ1. βάνουσον : να αναζητήσετε την σημασία της λέξης στο λεξικό και να προβληματιστείτε για την σημασία με την οποία χρησιμοποιείται σήμερα.

Η λέξη **βάνουσος** σημαίνει στα αρχαία ελληνικά «ο αγροίκος, ο άξεστος» και χαρακτηρίζει τις κατασκευαστικές τέχνες και τις χειρωνακτικές εργασίες, οι οποίες υποτιμώνταν και ασκούσαν μόνο από δούλους. Κυρίως αφορούσε τους εργάτες που καταπιάνονταν με τις μηχανικές εργασίες μέσω της φωτιάς.

Η λέξη **βάνουσος** σημαίνει στα νέα ελληνικά «ο αγενής ή ο σκληρός και ωμός».

Γ2. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, επαναλαμβάνεται τόσες φορές στο κείμενο το απρόσωπο ρήμα δει;

Ο Αριστοτέλης, πλην της φιλοσοφικής του ιδιοσυγκρασίας, η οποία στοιχειοθετείται από την τελεολογία, την μεσότητα και τον ρεαλισμό, χαρακτηρίζεται και από το διδακτικό του ύφος.

Ο φιλόσοφος ήταν σε όλη την ζωή του **δάσκαλος**, εφόσον δίδασκε διαρκώς είτε προφορικά είτε δια της γραφής του. Σε αυτήν την διδακτική του ιδιότητα πρέπει να καταλάβουμε και να αναγάγουμε την επιμονή του στις **δεοντολογικές φράσεις** και ρήματα, εδώ του ρήματος **δει**.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ 11^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1^ο παράλληλο κείμενο : Πλάτωνος, Νόμοι 643d-644b

Στο γεροντικό αυτό έργο του ο Πλάτων επανέρχεται στο ζήτημα της δίκαιης διακυβέρνησης και σκιαγραφεί την πολιτική δομή και τους νόμους της δεύτερης ιδανικής πολιτείας του που ονομάζει Μαγνησία. Σκοπός του νομοθέτη είναι η τέλεια αρετή των πολιτών ως συνόλου· οι αληθινοί νόμοι συντελούν στην ευδαιμονία τους. Ο Αθηναίος, που πρωταγωνιστεί στον διάλογο, συζητά για τον ρόλο της παιδείας στην διαμόρφωση του τέλειου πολίτη.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δεν θα πρέπει λοιπόν να επιτρέψουμε αυτό το οποίο ορίζουμε ότι είναι παιδεία να γίνει κάτι αόριστο. Διότι, στην τρέχουσα συνάφεια, όταν ψέγουμε ή όταν επαινούμε την ανατροφή του καθενός, υποστηρίζουμε ότι ένας από εμάς είναι πεπαιδευμένος και ένας άλλος απαιδευτος, και κάποτε μάλιστα το αναφέρουμε αυτό ακόμη και για ανθρώπους με γνώση στο εμπόριο ή στη ναυτιλία και για άλλους τέτοιους ιδιαίτερα κατηρτισμένους. Η άποψή μας όμως αυτή, καθώς είναι φυσικό, δεν θα μπορούσε να αναφέρεται σε αυτούς οι οποίοι φρονούν ότι τα αναφερθέντα είναι παιδεία, διότι παιδεία είναι ο παράγων που οδηγεί από την παιδική ηλικία στην αρετή, η οποία καθιστά τον πολίτη να επιθυμεί και να αρέσκεται στο να γίνει τέλειος, να γνωρίζει να άρχει και να άρχεται με δικαιοσύνη. Αυτό το είδος αγωγής, το οποίο ο προηγούμενος συλλογισμός όρισε, είναι το μόνο, όπως μου φαίνεται, που θα έπρεπε να ονομάζουμε παιδεία, ενώ αυτό που αποβλέπει στον πλούτο ή σε ένα ορισμένο άλλο είδος ισχύος ή σε μία ορισμένη άλλη σοφία χωρίς φρόνηση και δικαιοσύνη, ότι είναι χυδαία και ανελεύθερη και ότι δεν είναι άξια καθόλου να ονομάζεται παιδεία. Αλλά, ας μην διαφωνούμε μεταξύ μας για μία λέξη. Ο συλλογισμός που μόλις τώρα παραδεχθήκαμε ας παραμείνει, ότι δηλαδή οι άνθρωποι που διαπαιδαγωγούνται ορθώς, γίνονται κατά κανόνα αγαθοί και ότι σε ουδεμία περίπτωση δεν θα πρέπει να υποτιμάται η παιδεία, καθότι είναι το πρώτο από τα ποιοτικότερα τα

οποία είναι εφικτό να συμβούν στους άριστους άνδρες. Και αν σε μία συγκεκριμένη περίπτωση εκτρέπεται, είναι δυνατόν να επανορθώνεται. Για την εν λόγω επανόρθωση πρέπει ο καθένας να το πράττει διηλεκώς και καθ' όλη τη διάρκεια του βίου του στο μέτρο του εφικτού.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΟ 1^ο ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αφού διαβάσετε προσεκτικά το Παράλληλο Κείμενο σε σχέση με το Κείμενο Αναφοράς, να απαντήσετε κατά πόσον ο Αριστοτέλης έχει επηρεαστεί από τον δάσκαλό του Πλάτωνα στην διαμόρφωση της δικής του θέσης για την ιδανική παιδεία και σε ποιά σημεία διαφέρει από τον δάσκαλό του. Να απαντήσετε τεκμηριωμένα με αναφορές στα κείμενα.

Είναι εμφανές ότι ο Αριστοτέλης επηρεάστηκε κατά πολύ από τον δάσκαλό του Πλάτωνα στην έννοια και ορισμό της παιδείας :

Και για τους δύο Παιδεία δεν είναι οι τεχνικές γνώσεις που μπορούν να γίνονται χρήσιμες ως προς ένα επάγγελμα, ώστε να αποκτήσουν πλούτο ή εξουσία· εξ άλλου έχουμε ήδη αναλύσει και για τους δύο ότι δεν εκτιμούν τις κατασκευαστικές και χειρωνακτικές γνώσεις (μάλιστα ο Πλάτωνας δεν τις θεωρεί καν γνώσεις).

Παιδεία και για τους δύο είναι η ηθική διάπλαση των ανθρώπων ώστε να τελειωθούν, η πολιτική διαπαιδαγώγηση, ώστε να σέβονται από κοινού τα πολιτειακά ιδεώδη που στηρίζονται στο δίκαιο και στις αληθείς δημοκρατικές αξίες της ισότητας, και τέλος η καλλιέργεια κοινωνικής συνείδησης, ώστε να ενδιαφέρονται και να προωθούν την συλλογική ευδαιμονία και όχι την ατομική ευτυχία ή επιτυχία.

Το μόνο που μπορούμε να εντοπίσουμε ως διαφορά είναι ο τρόπος διατύπωσης και τεκμηρίωσης, καθώς ο Αριστοτέλης τό αποδεικνύει με επιστημονικό τρόπο.